

YASAMA YÜRÜTME YARGI: PLATON'DAN MONTESQUIEU'YA DEVLETİN FONKSİYONLARINA GENEL BİR BAKIŞ

Celal BÜYÜK*

Özet

Devlet tüzel kişiliğinin değişik organları vardır. Devlet organlarının farklılığı, devlet fonksiyonlarının da farklılığını ortaya çıkarmaktadır.

Yasama, yürütme ve yargı fonksiyonlarının ayrı olmasını içeren kuvvetler ayrılığı ilkesi, Batı'da 17. ve 18. yüzyıl siyaset felsefesine bağlı olarak gelişmiş olup, genel anlamda temel hak ve hürriyetleri korumayı amaçlamaktadır. Bu çalışmada devletin fonksiyonlarının nasıl ortaya çıktığı felsefi bir bakış açısıyla incelenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Devlet, Yasama, Yürütme, Yargı.

Legislation, Execution, Judgment: An Overview of The State Functions From Platon to Montesquieu

Abstract

Legal entity state has various organs. Differences between state organs, reveal the diversity of the state functions also.

The principle of separation of powers, that containing the separation of legislative, executive and judicial functions of state, developed in the West depending on the political philosophy of 17. and 18. century, and it aims to protect fundamental rights and freedoms in general. In this study, it is examined that how the emergences of the state functions with a philosophical perspective.

Key Words: State, Legislature, Executive, Judgment.

* Dr., MEB, celalbuyuk@hotmail.com

Devlet, dışa ve içe karşı toplum adına hareket edebilen, bu amaçla güç kullanabilen, toprağı ve insanıyla birlikte tüm ülkeyi temsil eden, onun simgesi olan bir kurumdur.¹ Toplumlarda emniyet ve huzur ihtiyacını karşılayacak varlık, devlettir. Tüzel bir kişiliğe sahip olan devlet, bu tüzel kişiliğini zaman ve şartlara göre oluşturulan farklı kurumlar aracılığıyla somutlaştırır. Devlet tüzel kişiliğinin değişik organları vardır. Devlet organlarının farklılığı, devlet fonksiyonlarının da farklılığını ortaya çıkarmaktadır.²

Devlet yönetiminde yasama organının almış olduğu kararların uygulanmasına, yürütme denir. Devlet, bir toplumun, onun iradesini yürütme görevini verdiği kurum olduğu gibi, yürütme organı da devletin en yüksek otoritesini temsil eder. Devlet ve onun yüksek otoritesini temsil eden yürütme organı, kanunların kendilerine tanıdığı yetkiler çerçevesinde yasama organları tarafından yapılan kanunların uygulanmasıyla görevlidir.³

Yürütme gücünün başı olması bakımından devlet başkanı, siyasal sistemin de düzenleyicisi olduğu için, bu sistemin düzenli bir şekilde işlemlerini sağlamak, farklı güçler arasındaki uyum ve uzlaşmayı korumak, bunlar arasında çıkabilecek anlaşmazlıkları, ihtilafları çözümlenmekle yükümlüdür.⁴

Adalet, toplumun temeli ve bütün kanunların dayanağıdır. Toplumda esas olan adaletin sağlanmasıdır. Siyasi iktidarın niteliği nasıl olursa olsun, adaletin olmadığı bir yerde düzenden söz etmek de mümkün değildir. Adaletin dağıtımı, hak sahiplerine haklarının verilmesi, suçluların tespiti ve gereken şekilde cezalandırılması, insanlar arasında çıkan anlaşmazlıkların çözülmesi gibi işlerin yerine getirilmesi için yargı gereklidir.⁵ Yargı yetki ve görevi de, siyasi egemenliği temsil eden devlet başkanının yetki ve görevleri arasındadır. Bu görevi bizzat kendisi yerine getirebileceği gibi, yetkili kılacağı kimseler aracılığıyla da yürütebilir.⁶

¹ Ahmet Taner Kışlalı, *Siyaset Bilimi*, AÜ Basın Yayın Yüksekokulu Yayınları, Ankara 1987, s. 88.

² H.Tahsin Fendoğlu, *İslam ve Osmanlı Anayasa Hukukunda Yargı Bağımsızlığı*, Beyan Yayınları, İstanbul 1996, s.41.

³ Fazlur Rahman, "İslam'da Devlet Kavramı", *Değişim Sürecinde İslam*, ed.: J.Donohue-J.Esposito, çev.: Ali Yaşar Aydoğan-Aydın Ünlü, İnsan Yayınları, İstanbul 1991, s.276.

⁴ Said Halim Paşa, *İslam ve Batı Toplumlarında Siyasal Kurumlar*, haz.: N.Ahmet Özalp, Pınar Yayınları, İstanbul 1987, s.68.

⁵ M. Beşir Eryarsoy, *İslam Devlet Yapısı*, Buruç Yayınları, İstanbul 1995, s.114.

⁶ Ahmet Özel, *İslam Hukukunda Ülke Kavramı*, Marifet Yayınları, İstanbul 1994, s.215.

Yüzyıllar boyunca kuvvetler ayrılışı özgür toplumların kurumsal yapılarını özgür olmayanlarınkinden ayırmanın başlıca aracı olmuştur. Gerçekte egemenlik veya devlet kudreti tektir. Bu kudret, devletin organları vasıtasıyla toplum adına iradesini belirtmekte kendi iradesini toplum bireyleri üzerinde egemen kılma iktidarındır. Devlet kudretinin kullanılmasında başvuru olan işlemlerin şekli ve içeriği birbirinden farklı olsa da bütün bu işlemler sonuçta devlet idaresinin tezahürlerinden başka bir şey değildir. Devlet kudreti ise tek ve bölünmezdir. Ancak bu kudretin birden çok olan fonksiyonlarını ayırt etmek gerekir. İktidarın fonksiyonları, bu iktidarın değişik tezahür şekilleri değişik kullanım biçimleridir. Mesela kanun yapmak devlet kudretinin kullanım biçimlerinden biri, iktidarın fonksiyonlarından biridir. İktidarın organları ise iktidarın çeşitli fonksiyonlarını yerine getirmekle görevli kişiler veya kuruluşlardır. Mesela yasama organı devlet kudretinin yasama fonksiyonunu yerine getiren organdır. İşte günümüzde kuvvetler ayrılığı deyimi kullanılırken kastedilen gerçekte fonksiyonlar ayrılığıdır. Diğer bir ifadeyle devlet iktidarının çeşitli fonksiyonlarının aralarında bir işbirliği mevcut bulunan değişik organlarca yerine getirilmesidir.

db | 161

Burada İlk Çağ'dan itibaren devletin fonksiyonlarının filozoflar tarafından nasıl bir ayrıma tabi tutulduğuna kısaca değineceğiz.

İlk Çağ filozofu Platon(MÖ.427-MÖ.347)'a göre yazılı anayasalar ya da yasal buyruklar eğer vatandaşların kafalarında yazılmış olan bir anayasanın anlatımı değilse hiçbir bağlayıcı güçleri olamaz.⁷ Bir kanun uygulanabilme imkânına ancak, onu uygulayacak olanların kendi istekleriyle oluşturulduğunda kavuşabilmektedir. Kanun koyucu ister yazılı kanunlar çıkarsın, ister geleneklere kanun gücü versin, onun kanunu bütün bir kanundur. Kanun koyucu her zaman insanın yanında olamayacağı için, şu veya bu durumda ne yapılacağını tam olarak söyleyemez, herkese uyan şaşmaz bir kanun oluşturamaz.⁸

Platon, yasaların durum gerektirdikçe değiştirilmeleri gerektiği ve bu yasaların değişen durumlara ve yeni ihtiyaçlara akılcıca yaklaşımı engellememesi gerektiği⁹ görüşünü benimsemektedir. O, ka-

⁷ Ernst Cassirer, *Devlet Efsanesi*, çev.: Necla Arat, Remzi Kitabevi, İstanbul 1984, s.85.

⁸ Platon, *Devlet*, çev.: Sebahattin Eyüboğlu-M.Ali Cimcoz, Remzi Kitabevi, İstanbul 1971, s.204.

⁹ Frederick Copleston, *Felsefe Tarihi*, "Platon", çev.: Aziz Yardımlı, C.1, İdea Yayınları, İstanbul 1995, s.98.

nundan beklenen şeyin ortak yarar olduğunu¹⁰ söyler. Kanunlar, vatandaşlardan sadece bir kısmının hakkını korumamalıdır. Kanunlar bir ölçüde kral işidir, ama güç, kanunlara değil, filozof-kralın eline bırakılmalıdır.¹¹ Platon buna sebep olarak, kanunların herkes için en iyi ve en doğru olanı aynı zamanda belirleyememesini gösterir. Yasaların en büyük eksikliği ona göre, genel olmalarıdır. Bu durum, bilge kralın yasaları için de geçerlidir. Çünkü o da, bütünü gözeterek genellikle çoğunluğa uygun düşen yasaları bütün olarak yapar. Bu nedenle hiçbir yasa, herkes için en iyi ve en doğru olanı aynı zamanda, bir bütün olarak kapsayamaz.¹² O, yaşlılık döneminde ise, "İnsan, her şeyin ölçüsüdür"¹³ diyen Protogoras(MÖ.481-MÖ.420)'a, "Her şeyin ölçüsü Tanrı'dır"¹⁴ diye karşılık vermiş, böylece toplum düzenini ve kanunları Tanrı'ya bağlamıştır.

Mükemmel iyiyi arayan Platon'dan farklı olarak Aristoteles (MÖ.384-MÖ.322), temel problemin yasanın egemenliğiyle, insanların egemenliği arasında olduğunu belirtmiştir.¹⁵ İnsan yapısı yasanın asla mükemmel adalete ulaşamayacağını belirten Aristoteles, Platon'da olduğu gibi, yine de yasa egemenliğinin herhangi bir ferdin egemenliğine tercih edileceğini vurgular. Toplumun belli yasalara göre düzenlenmesi, belli şartlarla yönetilmesi, devlet denen daha üstün, karmaşık birimi oluşturur.¹⁶ Aristoteles, bütün anayasalarda üç unsurun bulunduğunu belirtir: Bu öğelerden birincisi, topluca görüşüp düşünmedir yani millet çapında önem taşıyan her şeyin tartışılmasıdır. İkincisi, yürütmedir yani, oluşturulmuş bütün görevler ya da otoriteleri içerir ve bunların sayı ve nitelikleri, yetkilerinin sınırları ve seçilme yöntemleri ile de ilgilidir. Üçüncüsü ise yargı fonksiyonudur.¹⁷ Devlet yetkileri, sadece yasanın cevap veremediği yerleri düzene sokmalıdır. O, genel bir yönetmeliğin veya ilkenin bütün özel şartları kapsayamayacağını söylerken de Platon'la aynı görüştedir. Kanuna dayalı hükümet, tam anlamıyla adil olmasa da, insanların yönetimine dayalı hükümetin tabiatında

¹⁰ Platon, *a.g.e.*, s.204.

¹¹ Fatma Paksüt, *Platon ve Platon Sonrası*, Ayyıldız Matbaası, Ankara 1980, s.313; Copleston, *a.g.e.*, C.1, s.96.; M. Ali Ağaoğulları, *Eski Yunan'da Siyaset Felsefesi*, V Yay., Ankara 1989, s.199.

¹² Ağaoğulları, *a.g.e.*, s.199.

¹³ Macit Gökberk, *Felsefe Tarihi*, Remzi Kitabevi, İstanbul 1996, s.43.

¹⁴ İlhan F. Akin, *Kamu Hukuku*, Fakülteler Matbaası, İstanbul 1974, s.9.

¹⁵ Aristoteles, *Politika*, çev.: Mete Tuncay, Remzi Kitabevi, İstanbul 1993, s.103.

¹⁶ Ağaoğulları, *a.g.e.*, s.239.

¹⁷ Aristoteles, *a.g.e.*, s.132 vd.

bulunan keyfilik ve ihtirasla karşılaştırıldığında hiç olmazsa daha az zarar veren bir keyfilik söz konusudur.¹⁸

Orta Çağ toplumunun kendi temel ilkelerine göre, insanlar soyut ve kişisel olmayan bir adaleti algılayamazdı. Tek Tanrıci dinde yasanın her zaman geriye, özel kaynağına doğru izlenmesi gerekmektedir. Yasa koyucu olmadan hiçbir yasa olamazdı.¹⁹

Orta Çağ döneminde bir yöneticiye karşı açıktan açığa direnme hakkına izin verilmezdi. Çünkü Prens, yetkisini doğrudan doğruya Tanrı'dan alıyor kabul edilir, buna paralel olarak ona karşı yapılan ayaklanma Tanrı'ya yapılmış olarak kabul edilmekte ve öldürücü bir günah sayılmaktaydı. Adaletsiz bir yönetici bile Tanrı'nın temsilcisi sayılmaktaydı. Bundan dolayı ona boyun eğilmeliydi. Thomas Aquinas böyle bir düşünce çağında geçerli olan hukuku kabul etmekle birlikte, onun gerçek anlamını değiştiren bir şekilde yorumlamıştır. İnsanların laik yetkelere boyun eğmek zorunda olduklarını ama boyun eğişlerini adalet yasalarının sınırlandırdığını, bu nedenle vatandaşların adaletsiz ya da zorba bir yetkeye boyun eğmek yükümlülüğü altında bulunmadıklarını dile getirmiştir. Başkaldırma, kutsal yasa tarafından yasaklanmıştı. Ama adaletsiz ve zorbaya bir yetkeye karşı ayaklanma ve başkaldırma yasal bir erdemdi. Bütün bunlar kilise ile devlet arasındaki çatışmalara karşın, her iki düzenin ortak bir ilkece birleştirildiklerini açık bir şekilde göstermektedir.²⁰ Thomas Aquinas(1225-1274)'a göre ahlaksal dünyanın yapısı, fiziksel dünyanınkiyle özdeştir. Tanrı yalnızca fiziksel evrenin yaratıcısı değil, o aynı zamanda, bir yasa koyucu yani ahlaksal yasanın kaynağıdır.²¹

Hristiyan reformcu Martin Luther(1483-1546)'e göre sadece kilise değil, devlet de Tanrının iradesiyle temellenmiştir. Dünyevi ve manevi iktidar inananlar ve inananlar aracılığıyla Tanrının dünya iradesini icra ettiği formlardandır. Fakat Tanrı, dünyevi iradeyi insanlar aracılığıyla ve kılıçla yönetirken, manevi idareyi bizzat doğrudan Kitab-ı Mukaddes vasıtasıyla yönetir. Böylece dünyevi idare, Tanrının kelamında ve insan inancında mutlak sınırlarını bulur. Kilise, otonomisi nedeniyle politik iktidar sistemi üzerinde

¹⁸ Aristoteles, *a.g.e.*, s.94 vd.; William Ebenstein, *Siyasi Felsefenin Büyük Düşünürleri*, çev.: İsmet Özel, Şule Yayınları, İstanbul 1996, s.44.

¹⁹ Cassirer, *a.g.e.*, s.104.

²⁰ Cassirer, *a.g.e.*, s.111.

²¹ Cassirer, *a.g.e.*, s.120.

istekte bulunmamalıdır. Dolayısıyla ona göre, kendini Hıristiyan sayan herkesin iyi veya kötü ayrımı yapmadan hükümdarın bütün emir ve kararlarına uyması gerekmektedir.²²

Thomas Hobbes(1588-1679)'un öğretisinde de kilise, devletin bir şubesi haline gelir.²³ Dıştan görünen tavır ve hareketleriyle kanunlara ve kilisenin disiplinine boyun eğdikleri takdirde hükümdarın uyrukları istedikleri gibi düşünebilir ve Tanrı'ya istedikleri tarzda yaklaşabilirler.²⁴ Hükümdarın yaptığı kanunlar kötü olduğu takdirde insanlar tarafından bozulabilir.²⁵ Hobbes, tek ve yüksek bir otoritenin varlığını savunarak kuvvetler ayrılığı tezini reddetmektedir.²⁶ Hobbes'a göre insanlar, sadece pozitif hukuk tarafından kendilerine tanınan hakların sahibi olabilirler. Hukuk, devletten önce gelmediğine, devletin eseri olduğuna göre devletin hukuku istediği şekilde yorumlama ve uygulama yetkisine sahip olduğu bilinmelidir. Ona göre kanun koyucunun temel niteliği, sahip olduğu otorite ile kanunları yapmak değil, uygulanmasını sağlamaktır.²⁷ Bu anlamda devlet başkanına karşı gelmek, devletin kuruluş sebebi olan güvenlik fikrinin reddi olacağı için böyle bir haktan söz edilemez.²⁸ Fakat Hobbes'ın benimsediği anlamda devlet kudreti, keyfilik ya da sınırsızlık demek değildir ve özellikle devlet kudretinin insanın yaşama hakkına dokunma yetkisi yoktur.²⁹

John Locke(1632-1704)'a göre insanlar, bir toplum sözleşmesi ile özgürlüğün iyi korunamadığı doğa durumuna son verip, yargılama ve cezalandırma haklarını topluma devrederek doğal, ilkel toplumdaki uygar toplum aşamasına geçmişlerdir. Böylece uygar toplumda devlet ya da yönetim, topluluk dışında olan kimselerce toplum üyelerine verilebilecek zararları önleme gücüne sahip bir kurum olmuştur.³⁰

²² George H. Sabine, *A History of Political Theory*, New York 1937, s. 358.

²³ Ebenstein, *a.g.e.*, s.167.

²⁴ J. W. N. Watkins, "Thomas Hobbes", *Batı Düşüncesinde Siyaset Felsefeleri*, ed. M.Cranston, çev.: Nejat Muallimoğlu, MÜİFV Yayınları, İstanbul 1995, s.62.

²⁵ Thomas Hobbes, *Leviathan*, çev.: Semih Lim, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 1993, s.233.

²⁶ Hobbes, *a.g.e.*, s.230 vd.

²⁷ Hobbes, *a.g.e.*, s.190 vd.

²⁸ Hobbes, *a.g.e.*, s.237 vd.

²⁹ Yahya K. Zabunoğlu, *Devlet Kudretinin Sınırlanması*, AÜHF Yayınları, Ankara 1963, s.50.

³⁰ John Locke, *Two Treatises of Government*, ed. Thomas I. Cook, Hafner Press Co., New York 1947, s.170.

Locke'a göre, devlette egemen olan bir ya da birkaç kişinin istenci değil, yasadır. Yasalara dayanmayan bir yönetim keyfi, despot bir yönetimdir. Devlet şekilleri de, yasa koyma yetkisinin kimin elinde bulunduğuna göre değişir. Yasa koyan otorite yanında, bu yasaları yürüten, onları uygulamak için eline kudret araçları verilmiş olan ikinci bir kuvvet etmeni olarak yürütme erki vardır.³¹

Locke, yasama organının, devlette egemenliğin temsilcisi olduğunu kabul etmekle birlikte, kanunların yapılmasında yürütmenin de yetki sahibi olmasını istemektedir. Bir devlette en büyük tehlike olan despotizm, yasama organıyla yürütme organının tek elde toplanmasından doğar. Bundan dolayı hukuk devletinde organların birbirinden ayrılması gerekir.³² Kuvvetler ayrılığı ilkesini benimseyen Locke, yasama ve yürütmenin yanında federatif bir erkin daha bulunduğunu belirtmektedir. Bu, dış politika sorunlarıyla ilgili olan erktir.³³

Locke'a göre en üstün ve yegane politik güç, yasama gücüdür. Ancak, insanın kudrete olan zaafından dolayı bu güce, aynı zamanda, kendisi tarafından çıkarılacak yasaları uygulama gücü verilmesi tehlikeli olur. Bunun için yasama organının yasaları çıkarır çıkarmaz dağılmasını ve bu yasaların uygulanmasının kendisinden aşağıda olan bir yürütme gücüne verilmesini uygun bulur.

Locke, yürütme gücüne karşı derin bir güvensizlik duyar ve halkın temsili iradesi olarak veya seçmenlerin çoğunluğunun iradesi olarak kanun koyucuya güveni daha fazladır. Yürütme gücü, yasama yapan makamlara bağlı ve hesap vericidir. Yönetici yani yürütme gücünü elinde tutan güç, yasanın üstünde değil, yasaya tabidir. O, yasayı yapmaz, yasayı yasaya uyar ve uygular.³⁴ Kanun koyucu daha üstündür, fakat onun üstünlüğü de yönetimin diğer organlarıyla olan ilişkisi içindedir.³⁵

Devletlerin sahip oldukları kanunların üstünde, bir yüce kanun olduğu konusunda Locke'un ısrarı, demokratik milletlerin geleneklerine derinden işleyen bir kavrama ulaşmasını sağlamıştır. Kanun

³¹ Locke, *a.g.e.*, s.188vd.; Ahmet Arslan, *Felsefeye Giriş*, Vadi Yayınları, Ankara 1996, s.185.

³² Locke, *a.g.e.*, s.225.

³³ Locke, *a.g.e.*, s.198 vd.

³⁴ Locke, *a.g.e.*, s.188 vd.

³⁵ Locke, *a.g.e.*, s.228.

yaparak ülke yönetmek, belirlilik ve kanun egemenliği demektir ve kanuna itaat, yüce bir fazilettir. ³⁶

Güçlerin ayrılması teorisi ile Locke, liberal devlet öğretisinin en önemli ögesini belirtmiş oluyordu. O'nun bu görüşünü daha ileriye götüren kişi, Baron de Montesquieu(1689-1755) olmuştur.³⁷

Kuvvetler ayrılığı ilkesini ilk ortaya koyan Aristo olmakla birlikte ona son şeklini Montesquieu vermiştir. Locke'un fikirlerinden etkilenen Montesquieu, devletin üç erki olduğunu; yasama, yürütme ve yargıdan oluşan bu üç erkin kanun yapma işine katıldığını belirtmektedir. İşte kanunlarla özgürlük arasında tutarlı ve geçerli bir dengenin kurulması, bu üç devlet sürecinin ayrı organlar eliyle kullanılması ile mümkün olacaktır.³⁸

Montesquieu'nun siyaset öğretisi dengeye, iktidarla sınırlanmasına dayanır. İş başındakinin devlet gücünü kendi çıkarlarına kullanması ancak ikinci bir iktidarın varlığıyla engellenebilir. Bunu sağlamak için devleti ortaya çıkaran çeşitli kuvvetleri birbirinden ayırmalı, değişik ellere verilmelidir. İşte bu ilke ile hem merkezi devlet yönetiminin devam etmesi sağlanacak hem de özgürlükler korunabilecektir.³⁹

Ona göre hükümet, bir yurttaşın diğerini korkutmayacağı bir ortam hazırlamadıkça huzuru sağlayamaz. Oysa korkuların en büyüğü, bir yurttaşın hükümetten çekinmesidir. Bu korkuyu gidermek ancak devlet içinde yasama gücüyle yürütme gücünü birbirinden ayırmakla olur. Yasama gücünü elinde tutan güce, bir de yargılama yetkisi verilirse, dilediği gibi yasalar çıkarmasına, yurttaşların canıyla, özgürlüğüyle oynamasına engel olacak bir gücü ortadan kaldırmış oluruz. Diğer taraftan Montesquieu, yargılama gücüne bir de yürütme gücü eklenirse bu durumda, yargıcın kendi ellerimizle zorbalığa sürüklenmiş olacağı⁴⁰ görüşündedir. O, yasama, yürütme ve yargı güçlerinin bir kişi veya bir grupta toplandığı yerde hürriyet değil, keyfi despotizm olacağı kanaatindedir. Montesquieu'ya göre

³⁶ Ebenstein, *a.g.e.*, s.186 vd.

³⁷ Gökberk, *a.g.e.*, s.380.

³⁸ Montesquieu, *Kanunların Ruhu Üzerine I*, çev.: Fehmi Baldaş, Toplumsal Dönüşüm Yayınları, İstanbul 1998, s.234.

³⁹ Montesquieu, *a.g.e.*, s. 233.

⁴⁰ Montesquieu, *a.g.e.*, s.236 vd.

bu üç gücü elinde tutan ya da tutanlar, siyasal iktidarı ellerinde tutmuş sayılırlar.⁴¹

Locke, yasama ve yürütme erklerini birbirinden ayırmıştı. Montesquieu bunların yanına -ayrı ve bağımsız bir kuvvet olarak-yargılama erkini de koyar; bununla da liberal devletin en önemli mekanizmasını tamamlamış olur.⁴²

Montesquieu, yürütme kuvvetinin krala, yasama kuvvetinin ise bir meclise bırakılmasını daha uygun bulur.⁴³ Locke, aradığı hürriyeti, yasama ve yürütme kuvvetinin birbirinden ayrılması ile mümkün görmektedir. Böylece kanunun üstünde olmayan kral ile, temsilcilerinin yardımı ile kanun yapan halkı karşı karşıya getirmektedir. Öyleyse, farklı yerlerde bulunan bu iki kuvvet, hürriyetin garantisidir.⁴⁴ Montesquieu'nun dikkat çeken yönü, hürriyetleri güven altına almak için, sadece kuvvetleri ayırmakla yetinmemesi, aynı zamanda yasama ve yürütme kuvvetleri arasında bir denklik kurmaya çalışmasıdır.

Jean-Jacques Rousseau(1712-1778) ise, Locke ve Montesquieu'nun 'meşruti hükümdarlığını' en iyi devlet biçimi saymalarına şiddetle karşı çıkmaktadır. Kuvvetler ayrılığı tezini reddeden Rousseau için, sadece halkın iradesi egemendir ve onun mutlak egemenliği hiçbir şekilde bölünüp paylaşılamaz. Devletin bütün varlık ve mekanizmasını işletip düzenleyecek olan genel iradedir yani, halkın iradesidir.⁴⁵ Montesquieu'ya karşı çıkan Rousseau'ya göre egemenlik, başkasına devredilemeyeceği gibi bölünmemelidir, yani ne şekilde olursa olsun ona göre kuvvetler ayrılığı yanlıştır.

"Toplumdaki egemen güç", toplumu oluşturan bireylerin toplamından oluşmaktadır. Kararlar, bu bireylerin yurttaş olarak katılımları sonucunda alınır. Her birey kendi iradesini açıklar, sonuçta iradelerin toplamıyla genel iradeye varılır.⁴⁶ Bir kararda azınlıkta yani genel iradenin dışında kalmış olan iradeler çoğunluğun iradesine tabi kılınacak ve birey, artık başka bir bireye değil, yapımına katıldığı yasalara tabi olacağından özgür olacaktır.⁴⁷

⁴¹ Montesquieu, *a.g.e.*, s. 236.

⁴² Hüseyin Öztürk, *Düşünce ve Uygarlık Tarihi*, Ülke Yayınları, Ankara 1987, s.209.

⁴³ Montesquieu, *a.g.e.*, s. 240.

⁴⁴ Ebenstein, *a.g.e.*, s.195.

⁴⁵ Jean Jacques Rousseau, *Toplum Sözleşmesi*, çev.: Vedat Günyol, Adam Yayınları, İstanbul 1994, s.35.

⁴⁶ Rousseau, *a.g.e.*, s.39.

⁴⁷ Rousseau, *a.g.e.*, s.39vd.

Rousseau'nun egemenlik kavramı hem Hobbes'un hem de Locke'unkinden farklıdır. Hobbes'da halk, bir egemen yaratır ve bütün iktidarı ona devreder. Locke'un toplum sözleşmesinde halk sınırlı amaçlar için, sınırlı bir yönetim ortaya koyar, fakat Locke, egemenlik kavramından siyasi mutlakıyetin sembolü olarak kabul eder. Rousseau'nun egemeni, toplum sözleşmesiyle bir siyasi topluluk olarak oluşmuş halktır.⁴⁸

O, halkın egemenliğini elinden alınamaz ve bölünemez kabul etmektedir. Halk, kaderini tayin edecek yönetme hakkını hiçbir kimseye veya kuruluşa devredemez. Hobbes, egemeni uygulayanla özdeşleştirdiği halde Rousseau, her zaman ve tamamen halkta bulunan egemenlikle, sadece egemen halkın bir görevlisi saydığı yönetim arasına kesin ayırım koyar. Halbuki Locke'da halk üstün otoritesinin uygulanmasını, yönetimin yasama, yürütme ve yargı organlarına devreder. Rousseau'nun koparılamaz ve bölünemez egemenlik kavramı, halkla devletteki üstün otorite olan yasama işlevini devretme izni vermez. Yürütme ve yargı işlevlerine gelince, Rousseau bunların yönetimin özel organları tarafından uygulanması gerektiğini ortaya koyar, ama bunlar da egemen halkın tamamen yedeğindedir ve kuvvetlerin dengesi veya ayırımına dair hiçbir belirti veya ima yoktur.⁴⁹ Dolayısıyla ne şekilde olursa olsun kuvvetler ayrılığı fikri ona göre yanlıştır.

Montesquieu, demokratik cumhuriyetin varlığının yasa yapma, yasayı uygulama ve yasaya göre ceza verme yetkilerinin ayrı toplumsal güçlere paylaştırılmasına bağlı bulunduğunu öne sürmüştür. Rousseau ise her alanda eşitliği ve tam bir demokrasiyi savunmuştur. Ona göre en iyi çözüm halkın iktidarını doğrudan kullanmasıydı. Ama mutlaka temsilci kullanmak gerekirse, halk bu temsilcilerini dilediği zaman görevinden alabilmeliydi. Oysa Montesquieu gibi, aristokrasi ve burjuvazinin tesirinden gelen düşünürler, temsilcilerin kendilerini seçenler karşısında bağımsız olmalarını savunmuşlardır.⁵⁰ Anlaşılabacağı üzere Rousseau'da halk egemenliği, yasaların halk tarafından yapılması anlamına değil, halkın onaylaması anlamına gelir.

Sonuç olarak bireysel ve toplumsal hakların korunmasına yönelik olarak devlete yüklenen görevlerin verimli bir şekilde yürütül-

⁴⁸ Ebenstein, *a.g.e.*, s.205.

⁴⁹ Ebenstein, *a.g.e.*, s.205.

⁵⁰ Kışlalı, *a.g.e.*, s.393 vd.

mesi için İlk Çağ'dan itibaren bir ayrıma gidilmiştir. Devletin yasa-
ma, yürütme ve yargı fonksiyonlarının ayrı olmasını içeren kuvvet-
ler ayrılığı ilkesi, Batı'da 17. ve 18. yüzyıl siyaset felsefesine bağlı
olarak gelişmiş olup, genel anlamda temel hak ve hürriyetleri ko-
rumayı amaçlamaktadır. Devletin bu fonksiyonları ile birlikte insan-
ların, yaşadıkları toplumu idare edecek kanunların oluşturulmasına
katılımının sağlanması, çıkan kanunların benimsenmesi ve herhangi
bir haksızlık durumunda yargı yoluyla hakkını araması amaçlan-
maktadır. Modern çağda, Montesquieu'dan bu yana, kuvvetler ayrı-
lığının devlet sistemi içinde güçlerin tek bir yerde toplanmasını
önleyerek iktidarın kötüye kullanılmasını önlemeye hizmet edeceği
düşünülmüştür. Son yüzyılda devlet içindeki güçlerin bir elde top-
lanmasını önleme eğilimi gelişmiştir. Çünkü devlet içindeki güçle-
rin, özellikle yargı gücü ile yürütme görevinin ya da yasama ile
yürütmenin bir elde toplanmasının, hukuk devletinin varlığını teh-
likeye düşürebileceği düşünülmektedir. Günümüzde tam olarak
uygulanan bir kuvvetler ayrılığı veya bir kuvvetler birliğinden söz
edilemese de, pek çok yönetim sistemi açık bir şekilde kuvvetler
ayrılığı ya da kuvvetler birliği ilkesine dayanmaktadır.

Kaynakça

- Ağaoğulları, M. Ali. *Eski Yunan'da Siyaset Felsefesi*, V Yayınları, Ankara 1989.
- Akın, İlhan F. *Kamu Hukuku*, Fakülteler Matbaası, İstanbul 1974.
- Aristoteles, *Politika*, çev.: Mete Tuncay, Remzi Kitabevi, İstanbul 1993.
- Arslan, Ahmet. *Felsefeye Giriş*, Vadi Yayınları, Ankara 1996.
- Cassirer, Ernst. *Devlet Efsanesi*, çev.: Necla Arat, Remzi Kitabevi, İstanbul 1984.
- Copleston, Frederick. *Felsefe Tarihi, "Platon"*, çev.: Aziz Yardımlı, c.I, İdea Yayınları, İstanbul 1995.
- Ebenstein, William. *Siyasi Felsefenin Büyük Düşünürleri*, çev.: İsmet Özel, Şule Yayınları, İstanbul 1996.
- Eryarsoy, M. Beşir. *İslam Devlet Yapısı*, Buruç Yayınları, İstanbul 1995.
- Fazlur Rahman, "İslam'da Devlet Kavramı", *Değişim Sürecinde İslam*, ed.: J.Donohue-J.Esposito, çev.: Ali Yaşar Aydoğan-Aydın Ünlü, İnsan Yayınları, İstanbul 1991.
- Fendoğlu, H.Tahsin. *İslam ve Osmanlı Anayasa Hukukunda Yargı Bağımsızlığı*, Beyan Yayınları, İstanbul 1996.
- Gökberk, Macit. *Felsefe Tarihi*, Remzi Kitabevi, İstanbul 1996.
- Hobbes, Thomas. *Leviathan*, çev.: Semih Lim, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 1993.
- Kışlalı, Ahmet Taner. *Siyaset Bilimi*, AÜ Basın Yayın Yüksekokulu Yayınları, Ankara 1987.
- Locke, John. *Two Treatises of Government*, ed. Thomas I. Cook, Hafner Press Co., New York 1947

- Montesquieu, Baron de. *Kanunların Ruhu Üzerine I-II*, çev.: Fehmi Baldaş, Toplumsal Dönüşüm Yayınları, İstanbul 1998.
- Özel, Ahmet. *İslam Hukukunda Ülke Kavramı*, Marifet Yayınları, İstanbul 1994.
- Öztürk, Hüseyin. *Düşünce ve Uygarlık Tarihi*, Ülke Yayınları, Ankara 1987.
- Paksüt, Fatma. *Platon ve Platon Sonrası*, Ayyıldız Matbaası, Ankara 1980.
- Platon, *Devlet*, çev.: Sebahattin Eyüboğlu-M.Ali Cimcoz, Remzi Kitabevi, İstanbul 1971.
- Rousseau, Jean Jacques. *Toplum Sözleşmesi*, çev.: Vedat Günyol, Adam Yayınları, İstanbul 1994.
- Sabine, George H. *A History of Political Theory*, New York 1937.
- Said Halim Paşa. *İslam ve Batı Topluluklarında Siyasal Kurumlar*, haz.: N.Ahmet Özalp, Pınar Yayınları, İstanbul 1987.
- Watkins, J. W. N. "Thomas Hobbes", *Batı Düşüncesinde Siyaset Felsefeleri*, ed.: M.Cranston, çev.: N. Muallimoğlu, MÜİFV Yayınları, İstanbul 1995.
- Zabunoğlu, Yahya K. *Devlet Kudretinin Sınırlanması*, AÜHF Yayınları, Ankara 1963.

